

izjemna posega v tujo literarnozgodovinsko problematiko. Pozneje pa so dobile Pirjevčeve raziskave svetovnega romana osrednje mesto v njegovem znanstvenem delu. Tako so nastale tehtne in pretežno izvirne spremene razprave k romanom v zbirki Sto romanov: Mrtve duše N. V. Gogolja (8, Lj. 1964), Gnus J. P. Sartra (9, Lj. 1964), Rdeče in črno Stendhala (16, Lj. 1965), Zgubljene iluzije Balzaka (18, Lj. 1966), Niels Lyhne J. P. Jacobsen (29, Lj. 1967), Grad Fr. Kafke (30, Lj. 1967), Lucien Leuwen Stendhala (47, Lj. 1970), Kraljevska pot A. Malrauxa (51, Lj. 1971), Nevarna razmerja Ch. de Laclosa (61, Lj. 1972), Veleumni plemič don Kihot iz Manče M. de Cervantesa (67, Lj. 1973), Videc A. Robbe-Grilleta (74, Lj. 1974) in Bratje Karamazovi F. M. Dostojevskega (93, Lj. 1976).

V filozofski misli se je približal fenomenologiji, v literarni teoriji strukturalizmu. Tako sta nastali tudi razpravi *Vprašanje strukturalne poetike* (Problemi 1973) in *Strukturalna poetika in literarna znanost* (SR 1973). Pri tem so bile Pirjevčeve slovenistične razprave v zadnjih letih vse bolj redke. Še vedno je bilo središče njegovega zanimanja slovenska moderna; o Cankarjevih Hlapcih je napisal obsežno interpretacijo *Hlapci heroji ljudje* (Lj. 1969), svoje raziskave o Murnovi poeziji pa je strnil v razpravo *Vrnisanje o Murnovi liriki* (SR 1967) in izdal komentiran izbor *Topol samujoč* (Kondor 97, Lj. 1967).

V pričujočem zapisu smo lahko očrtali le v najbolj skopih obrisih Pirjevčevo biografijo, od njegovega mnogovrstnega dela pa poudarili predvsem slovenistično literarnozgodovinsko publicistiko. Dodati je še treba, da je prav v našem časopisu objavil tri teoretične članke *O nekaterih sodobnih vprašanih slovenske literarne zgodovine* (JiS 1960/61), *Besedna umetnina* (JiS 1966) in *Idejna etična vsebina in pesniškost pesniškega teksta* (JiS 1974/75), ki dobro označujejo razvoj literarno teoretične misli Dušana Pirjevca.

Jože Koruza
Filozofska fakulteta v Ljubljani

ALFONZ GSPAN

(16. X. 1904, Krško — 25. IX. 1977, Ljubljana)

Nepolna tri leta potem, ko je praznoval sedemdesetletnico, ki jo je z obsežnejšim prikazom njegove slavistične dejavnosti zabeležil tudi naš časopis (gl. JiS 1974/75, str. 11—14), se je končalo plemenito in dejavno življenje Alfonza Gspana, nazadnje upokojenega znanstvenika svetnika pri Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede SAZU in urednika Slovenskega biografskega leksikona.

V pričujočem zapisu ne kaže ponavljati najvažnejših biografskih in bibliografskih podatkov o pokojnem literarnem zgodovinarju. Našo pretežno faktografsko podobo njegove osebnosti in dela izpred treh let naj dopolnimo z očrtom nekaterih karakterističnih potez.

Alfonz Gspan velja med slovenskimi literarnimi zgodovinarji za najbolj vestnega in smotrnega nadaljevalca pozitivne tradicije pozitivistične smeri v slovenskem literarnem zgodovinopisju. V njegovem pisanju skorajda ne najdemo trditve ali zgolj podmene, ki ne bi bila pooprta z verodostojno dokumentacijo. Zaradi tega in zaradi bogate erudicije, ki je daleč presejala okvire stroke, je bil kar idealni urednik Slovenskega biografskega leksikona; svoje delo pri tej izredno zahtevni publikaciji je vsa leta opravljal z največjo skrbnostjo in odgovornostjo, pa tudi s posebno ljubeznijo. Zato se bo najbrž težko našel enakovreden nadaljevalec tega njegovega poslanstva.

Kdor pozna Alfonza Gspana le kot urednika Slovenskega biografskega leksikona bo najbrž začuden, da je v gimnazijskih in študijskih letih začel javno delovati z umetnostnimi in ne z znanstvenimi ambicijami. Na ljubljanski realki je pokazal nadpovprečen risarski talenti, se ob mentorstvu profesorja izpopolnil in nekaj časa celo mislil na študij slikarstva. Vendar so pobude iz ožje prijateljske družbe sošolcev, v kateri je bil tudi zgodaj zreli Srečko Kosovel, kmalu obrnile Gspanova zanimanja drugam — začel je pisnikovati. Zdi se, da ga je pri tem vodila bolj želja po besednem oblikovanju kakor

nuja lirске izpovedi, bolj kolektivna usmerjenost njegove družbe kakor osebne pisateljske ambicije. Zato se njegovo pesnjenje ni vidneje povzpelo nad povprečno raven. Na podobo njegovih pesmi so delovali dokaj raznorodni vplivi od nove romantike in impresionizma do odmevov sodobnega ekspresionizma in socialno angažirane tematike. Sodeloval je pri vseh naprednih glasilih mladih ustvarjalcev v tistem času, bil je tudi urednik ali sotrudnik nekaterih od njih; tako je 1922 za Kosovelom prevzel uredništvo *Lepe Vide*, sourejal *Mladino* (1926—1928) in *Svobodno mladino* (1928). Sodeloval je tudi v antologiji mlade jugoslovanske sociane lirike *Knjiga drugova* (1929), ki je izzvala sodni postopek. Kljub temu, da se Gspan ni povzpел med vidnejše pesnike, pa srečamo v njegovi liriki nekaj izpovedno pristnih tonov in več izrazno dognanih mest.

Literarne ambicije in splošna literarna orientiranost njegove družbe so tudi odločale pri Gspanovem izboru slavističnega študija. Toda za njegovo literarnozgodovinsko dejavnost so bile skoraj brez pomena. To so izzvali in usmerjali drugačni dejavniki. Pobudo je dal profesor France Kidrič, ki je menil, da bi Gspan s pomočjo očeta, šefa katastrske uprave, lahko prišel do zanimivega arhivskega gradiva za topografijo in gospodarsko zgodovino Prešernovega rojstnega kraja in je zato sugeriral slušatelju takšno seminarško nalogo. Predloženo delo je profesorja prijeto presenetilo zaradi natančnosti in izčrpnosti pri obdelavi arhivalij, zato je razpravi *Vrba od Prešernovih časov do danes* omogočil izid v strokovnem glasilu (CJKZ 1927). Tudi pozneje je Kidrič spodbujal in deloma celo usmerjal Gspanovo literarnozgodovinsko dejavnost, zato jo je vsaj spočetka vidno zaznavala profesorjeva raziskovalna metodologija, pa tudi pozneje se Gspan ni mogel osvoboditi odločilnega vpliva Kidričeve šole. Odtod njegova usmerjenost na preučevanje starejših obdobij slovenskega slovstva, v katerih si je za osrednji predmet izbral osebnost in delo Antona Tomaža Linharta, preko njega pa celotno dobo slovenskega razsvetljenstva. Temu problemskemu območju pripada večji del Gspanove strokovne publicistike, najvidnejši dosežek pa predstavlja monografska razprava *Anton Tomaž Linhart, njegova doba, življenje in delo*, ki je izšla v reprezentativni izdaji komedije *Ta veseli dan ali Matiček se ženi* (Iz slovenske kulturne zakladnice 2, Mrb. 1967). Značaj publikacije je sicer onemogočil, da bi Gspan svoja dognanja o Linhartu tudi dokumentiral v opombah, saj gre tudi za nekaj razrešitev ključnih linhartoloških problemov na temelju novega arhivskega gradiva. To otežuje delo tistim, ki bodo Gspanove raziskave nadaljevali, nikakor pa ne zmanjšuje vrednosti posameznih dognanj kakor Gspanove razprave v celoti.

Gspanova literarna oziroma publicistična dejavnost je šla torej po dveh tirih. Najprej po umetnostnem, ki je imel vrh v študentskih letih, v tridesetih letih pa je postopoma izzvenel. Prav takrat pa se je Gspan intenzivneje pojavil na tiru literarnega zgodovinsopisja, za katerega je dobil osnove že v Kidričevem seminarju, ugodne delovne pogoje pa šele po osvoboditvi. Ker med Gspanovo pesniško in literarnozgodovinsko dejavnostjo ni bilo genetične zveze, sta si bili dokaj vsaksebi. Zato se je pozornost do literarno kreativnih postopkov in oblikovnih značilnosti v Gspanovih raziskavah pojavljala le vzporedno, prvenstveno pa so bile te raziskave usmerjene v časovne, prostorske in biografske determinante obravnavane literature. Vendar je bila po tej strani v Gspanovi literarnozgodovinski publicistiki tudi značilna izjema v obravnavah literarnega krožka, iz katerega je izšel, oziroma v prikazih osebnosti in dela prijatelja Srečka Kosovela. Tu je bila Gspanova pozornost usmerjena na imanentno literarno vprašanja. Pričevanja in dognanja, ki jih je strnil v zadnjem poglavju objave *Neznani Srečko Kosovel* (Prostor in čas 1973), dasi v polemičnem kontekstu, imajo zato posebno mesto v Gspanovi literarnozgodovinski publicistiki, hkrati pa so velikega pomena za znanstveno resnico o umetniški fiziognomiji Srečka Kosovela.

Literarnozgodovinsko delo Alfonza Gspana je dragocen prispevek k poznavanju naše literarne preteklosti, po raziskovalni poštenosti in doslednosti tudi posnemanja vreden zgled mlajšim rodovom. Žal sta mu bolezen in smrt preprečili uresničitev nekaterih že domišljenih tem. Tisti, ki smo se z njim delovno srečevali, pa bomo pogrešali njegove nesebične nasvete in dragocena opozorila.

Jože Koruza
Filozofska fakulteta v Ljubljani